

KUML
2008

KUML 2008

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag

Ting

Af PETER LAUGESSEN

Fra Ertebøllebopladsen ved Brabrand Fjord til vikingebyen Vorbasse. 14000 års historie på kun en time. Det er, hvad Nationalmuseet tilbyder med sin genopførelse af »Danmarks Oldtid«, og det kan man jo næsten ikke. Stenalderen var den længste, godt 11000 år varede den, fra 13000 til 2000 før Kristi Fødsel. Derefter varede Bronzealderen og Jernalderen hver godt 1500 år, og der er endnu ikke gået tusind år, siden oldtiden sluttede omkring år 1050. Man kunne godt sige, at vi stadig lever i Jernalderen, selv om vi måske er på vej ud af den, men det er ikke sikkert, vi nogen sinde kommer det, og dygtigere til det, der er væsentligt, det der betyder noget i et menneskes liv, er vi ikke blevet.

Det kan sådan en udstilling ikke undgå at vise.

For tiden er kun det ene af de to områder, sådan en beskæftiger sig med, den anden er naturligvis mennesket. Eller menneskene, hvert enkelt af dem, og dem var der mange af i årene mellem 13000 før og 1050 efter Kristi Fødsel. Jørgen Jensens store firebinds værk om den tid udkom for ikke ret længe siden og opsummerer den viden, vi har, samt det gætværk, der optegner alt, hvad der ikke er fysisk nærværende, det magiske eller åndelige rum, som den tids mennesker så »primitivt« har levet i, og som man nu ved er til stede uden ændring i også alle nulevende mennesker, selv om man aldrig vil kunne vide, hvordan det nu lige nøjagtigt manifesterede sig i de tre store oldtider, som vi jo deler med alle, selv om kulturerne her og der har stået på forskellige niveauer af viden og handling i forhold til den nutid, hvis dybde vi hastigt glemmer, hvilket gør Nationalmuseets version af »Danmarks Oldtid« så meget desto mere betydningsfuld.

Det drejer sig om det enkelte menneske når som helst, hver eneste dag og nat gennem 14000 år. Det er, hvad sådan en udstilling skal fremkalde af talende billeder i besøgeren, og hvordan gør man det?

Det er jo en udstilling, de fleste kun vil se een gang, og de, der måtte være mere interesserede og vil gå i dybden, vil formentlig læse Jørgen Jensen, hvis de ikke allerede har gjort det, og så måske vende tilbage ind imellem for at se, hvordan de udstillede ting svarer til den historie, de således har fremkaldt i sig selv.

Tingene er vel valgt af Nationalmuseets sagkyndige, men udstillingen som spektakel, som oplevelse, har man overladt til arkitektfirmaet *Schmidt Hammer og Lassen*, der allerede har ødelagt eller aktualiseret havnefronte og biblioteker over hele landet, alt efter hvordan man stiller sig til den slags foretagenders lyst til at dramatisere allerede eksisterende kombinationer af genetiske og arkitektoniske konglomerater med stor og gysende effektiv udstillerkunst.

Selv synes jeg bedst om gammeldags museer, som Nationalmuseet i Damaskus, der var det seneste af slagsen, jeg havde været på, før jeg i to omgange besøgte Nationalmuseet for at se på tingene, netop tingene, for det er dem, man ser. Egentlig er jeg ikke så meget for dramatisering og spektakularisering, men kan på den anden side godt se, at tiden nu nærmest råber på mere af den slags, fordi det generelle markskriferi allerede er øredøvende, og langt det meste af, hvad der skråles op om, er ligegyldigt eller vil være det om få minutter.

Bare ikke Danmarks Oldtid.

Første besøg og tanker derefter

Man kan nok ikke tale om »tivilisering«, men udstillingens iscenesættelse er voldsom, og anslaget ikke helt sikkert. Det er allerede i det indledende oversigtsrum klart, at arkitektfirmaet ikke har tænkt over, hvad der sker, når man lader det koncentrerede lys fra to cylinderformede lamper pløje sig ned i en reflekterende kasse. Lamperne spejler sig selv, og den resulterende kubus af stærke lyspletter tager en del af opmærksomheden fra de stakkels små ting, de egentlig skulle fremhæve.

Hele vejen igennem alle de mange rum er der endvidere brugt overvejende sort baggrund i mange montrer, og det er jo effektivt, men en mere omfattende brug af indirekte belysning, måske ligefrem nedefra gennem glasplader, ville nok være en god ide.

I det let dæmoniske rum, der udelukkende består af ormædte kister med indhold af død, noget der for nogle mennesker kalder på en vis nænsomhed og respekt, er der ligefrem brugt kultiveret muzak, hvilket faktisk, hvis man opdager det, føles direkte taktløst.

Teksterne på væggene indeholder mange oplysninger, men de kunne indeholde flere, hvis man havde sat f.eks. digtere til at skrive dem i stedet for hvem det måtte være nu.

Den slags tekster har jo ikke meget plads, og de faktiske oplysninger kunne udvides gennem mere opløftende sprogbrug.

Tingene? De er der bare. Men billeddannelserne er ind imellem mærkelige. Bygerne af pilespidser i en af montrerne synes affyret af en velordnet middel-

alderhærs bueskytter, som man kender det fra film og TV, og selvfølgelig har der skullet mere end een jæger med een bue og een pil til for at fælde den mægtige urokse, men ikke en velorganiseret moderne hær. Og jeg ville også hellere have set uroksten, som den blev fundet, efter at den anskudt og fortvivlet var søgt ud i mosen for at drukne i det dybe, sorte vand. Dette drama beskrives f.eks. betydeligt bedre i Jørgen Jensens bog om Stenalderen end i Nationalmuseets udstillingsversion, hvor oksen er rejst på benene i al sin magt og vælde, som om den slet ikke var død, og i hvert fald ikke på den måde.

Jeg ville hellere have set den, som den blev fundet, med pilespidserne der, hvor de lå, i skelettet.

På Nationalmuseet i Damaskus, som jeg stiltiende og uden at skænds for meget med mig selv løbende sammenligner med, er ting fra de store mesopotamiske kulturer anbragt anderledes prunkløst og uprætentiøst, og de ledsagende kommentarer skal ofte findes på maskinskrevne lapper. Men det var jo også i det område, man opfandt skriften, som på vores nordligere bredder først sent i oldtiden kommer vaklende ind på sine stive runebein og ændrer verden.

For det er jo det, vores oldtid er. Det er tiden før skriften. Det er skriften, der senere har gjort os til beboere af McLuhans »Gutenberggalakse«, hvorfra vi nu er på vej videre ind i en såkaldt »informationstidsalder«, hvor intet håndgribeligt nærvær længere vil kunne rumme sjælen.

Som det bogstaveligt håndgribelige jo gør her, i Stenalder, Bronzealder og Jernalder – som tingene gør, de fantastiske ting, økser og dolke og sværd. Direkte gribende er det, uanset opstilling og ledsagetekst for øvrigt, at følge stenedskabernes udvikling frem mod den ekstreme æstetisering til kun at være offergods i de senere metalaldrer, da stenen som materiale jo egentlig blev lige så umoderne som bindingsværk er i dag. Det er gribende at blive grebet af, at tingene er, som de er, at de symboliserer sig selv, og at vi er, som de er, der var, og som huggede og stemte de dolke og økser ud i den genstridige sten.

Aldrig har kunsthåndværk eller simpelt hen kunst stået højere end i disse tidlige brugstider, hvor genstandene skulle opfylde basale behov, også åndelige, hvad man kan se især af de ting, der er lavet i ler eller rav, potter og smykker med magiske mønstre, kradserier og figureringer, der langt ude i helleristningernes langsomme og majestætiske tegn vidner om, hvem vi er, der var sådan engang. Hvem vi er i os selv.

Og selvfølgelig specielt fokuseret i udstillingens store slagnumre: Solvognen, Dejbjergvognen og Gundestrupkarret. Hvad der ellers gik for sig af makabert voldsomme ting og sager i disse »menneskeslagende sogne«, som den irske nobelpristager Seamus Heaney cirka siger, skal man til Århus og Silkeborg for at se. Det er der, de har Grauballemanden og hans fætter fra Tollund.

Og selv om man i første omgang bliver overrasket af tiden og alligevel ikke når helt igennem 14000 år, men kun 12500, og derefter må styrte gennem Jernaldrene ved lukketid ud i samtidstrafikken, er der håb endnu. Man kan søge efter det, man gerne ville se, men som ikke er dukket op – og meget af det kan ikke ses sådan på den måde, men skal opstå i mentale krydsklip af ting set og ting på forhånd vidst, anet, fornemmet eller drømt – i f.eks. Jørgen Jensens bøger, og det er sikkert ikke enhver, der vil gøre det.

Man kan skælde ud over, at museet ikke har fået alt med, at man naturligvis har måttet vælge, og at man kunne have valgt anderledes, ligesom man måske lidt har glemt tingenes baggrund, det ved dem, der ud over deres iøjnefaldende konkrete skønhed gør dem vedkommende og nødvendige, hvis vi skal have hele historien med os, fordi vi skal undgå visse samtidige trusler, der følger af historietab eller historien i forkerte og fordrejede versioner.

Men så næste besøg et par uger senere

Jeg har drømt om spjættende elge af rav, om knitrende telegrammer af stregbundter i siksak og trekant. Jeg har drømt om hesten og solen, om fuglen og slangen, om fisken og øksen, om skibet.

Jeg har drømt om store sten og større sten, for Saxo mente jo ligefrem, at Danmark dengang var befolket af jætter. Hvem skulle ellers have kunnet kaste så store sten sammen i billeder af død og håb.

Jeg har drømt om tid.

Men det jeg først og fremmest ser nu, da jeg på vej igennem rummene nærmer mig den jernalder, der blev for meget sidst, da tiden løb ud, er rummet med lur og skjolde. Der hænger de enorme horn i flet og metallisk virvar, og over for dem, i den anden ende af rummet, står skjoldene som store bækkener.

Det ligner pludselig et orkester, et raslende og skramlende, brølende janitsjar march- og jazzband af et urskovsorkester, som Iliaden eller som Ornette Coleman.

En høj, tungt splintrende, kisteglad blåt dansende musik af et stenkvad i hovedet, der kan trække alt det op af drømmenes mosedynd, der mangler.